

Asmenų su negalia teisių konvencija

Sklaida: bendra
2026 m. rugpjūčio 27 d.
Išankstinė neredaguota versija

Originalo k.: anglų

Asmenų su negalia teisių komitetas

Baigiamosios pastabos dėl Lietuvos antros ir trečios sujungtos periodinės ataskaitos*

I. Įvadas

1. Komitetas apsvarstė Lietuvos sujungtą antrą ir trečią periodinę ataskaitą¹ per 850-ą ir 851-ą posėdžius,² kurie vyko 2026 m. rugpjūčio 17 d. ir 18 d. ir priėmė šias baigiamąsias pastabas per 864-ą posėdį, kuris vyko 2026 m. rugpjūčio 26 d.
2. Komitetas palankiai vertina Lietuvos sujungtą antrą ir trečią periodinę ataskaitą, pateiktą atsakant į klausimų sąrašą,³ ir dėkoja valstybei, šios Konvencijos šaliai, už raštu pateiktus atsakymus į klausimų sąrašą.⁴
3. Komitetas vertina produktyvų dialogą su valstybės, Konvencijos šalies, delegacija, kurią sudarė Seimo, Lietuvos Respublikos nuolatinės atstovybės prie Jungtinių Tautų biuro ir kitų tarptautinių organizacijų Ženevoje, atsakingos agentūros bei atitinkamų ministerijų atstovai, ir papildomą informaciją, valstybės, Konvencijos šalies, pateiktą raštu po dialogo. Komitetas taip pat vertina Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos Asmenų su negalia teisių stebėsenos komisijos dalyvavimą, jai vykdant pagal Konvencijos 33 straipsnio 2 dalį paskirto nepriklausomo stebėsenos mechanizmo funkcijas.
4. Komitetas primena 2016 m. priimtas baigiamąsias pastabas dėl pirminės Lietuvos ataskaitos,⁵ ir su susirūpinimu pažymi, kad nemažai tuo metu pateiktų rekomendacijų, tarp jų – negalios apibrėžties, teisinio neveiksnumo panaikinimo, asmenų su negalia institucinės globos pertvarkos, priverstinės sterilizacijos bei tinkamais ištekliais aprūpinto nepriklausomo stebėsenos mechanizmo sukūrimo – iki šiol nėra visiškai įgyvendintos.

II. Teigiami aspektai

5. Komitetas palankiai vertina priemones, kurių nuo pirminės ataskaitos svarstymo valstybė, Konvencijos šalis, ėmėsi siekdama skatinti asmenų su negalia teises ir įgyvendinti Konvenciją, tarp jų:

* Komitetas priėmė per trisdešimt penktąją sesiją (2026 m. rugpjūčio 12–27 d.).

¹ CRPD/C/LTU/2-3

² Žr. CRPD/C/SR.850 ir CRPD/C/SR.851

³ CRPD/C/LTU/Q/2-3

⁴ CRPD/C/LTU/RQ/2-3

⁵ CRPD/C/LTU/CO/1

- (a) 2022 m. priimtą Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymą (ANTAPI), kuris įsigaliojo 2024 m. sausio 1 d.;
- (b) Gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų įstatymą, kuris įsigaliojo 2025 m.;
- (c) Asmenų su negalia gerovės tarybos įsteigimą 2024 m., į jos veiklą įtraukiant asmenų su negalia organizacijų atstovus;
- (d) Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisijos įsteigimą 2019 m.;
- (e) 2024 m. įgyvendintą negalios vertinimo reformą, sustiprinusią socialinių negalios aspektų vertinimą, pritaikant vertinimo kriterijus pagal negalios pobūdį;
- (f) nuo 2024 m. įgyvendinamą visapusišką negalios reformą, apimančią Asmens su negalia teisių apsaugos agentūra įsteigimą ir „vieno langelio“ principu veikiančios pagalbos koordinavimo sistemos sukūrimą, kartu didinant finansavimą šiai sričiai nuo daugiau kaip 226 mln. eurų 2020 m. iki planuojamų 687 mln. eurų 2026 m.

III. Svarbiausios susirūpinimą keliančios sritys ir rekomendacijos

A. Bendrieji principai ir įsipareigojimai (1–4 straipsniai)

6. Komitetas reiškia susirūpinimą ir pažymi:

- (a) kai kurios ANTAPI vartojamos pagrindinės sąvokos, tokios kaip „*asmuo su negalia*“ ir „*negalia*“, atspindi medicininio modelio elementus, o ne žmogaus teisėmis grindžiamą negalios modelį;
- (b) nors 2025 m. birželio mėn. Lygių galimybių įstatymo pakeitimais buvo išplėsta pareiga užtikrinti tinkamą sąlygų pritaikymą, Komitetui vis dar kelia susirūpinimą praktinis šio išplėstinio įpareigojimo įgyvendinimas, apimant sveikatos priežiūros sektorių, kuris, panašu, nėra aiškiai reglamentuotas pakeistame įstatyme;
- (c) nepaisant padidėjusios asmenų su negalia organizacijų atstovų dalies nacionalinėse koordinavimo institucijose, vietos lygmens ir kaimo vietovėse veikiančių asmenų su negalia organizacijų matomumas, finansavimas ir gebėjimas atstovauti interesams išliko riboti;
- (d) nuo 2015 m. valstybės finansavimas asmenų su negalia organizacijoms padidėjo tik 44 proc. ir nesikeitė nuo 2024 m., tuo tarpu darbo sąnaudos tuo pačiu laikotarpiu padidėjo maždaug 193 proc.;
- (e) nuo 2023 m., perėjus prie akreditavimu grindžiamo finansavimo modelio, susilpnėjo vietos lygmeniu veikiančių asmenų su negalia organizacijų galimybės atstovauti asmenų su negalia interesams. Kadangi finansavimas vis labiau siejamas su paslaugų teikimu, daugelyje savivaldybių nebelieka pakankamus išteklius turinčių organizacijų, galinčių veiksmingai ginti asmenų su negalia teises;
- (f) asmenų su negalia organizacijos nurodo kai kuriose savivaldybėse esą sąmoningai neįtraukiamos į sprendimų priėmimo procesus, taip pat nėra nusistovėjusios konsultavimosi su asmenų su negalia organizacijomis praktikos dėl teisės aktų projektų ir politikos, išskyrus Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją; su kitomis ministerijomis, tarp jų – Sveikatos apsaugos ir Švietimo, mokslo ir sporto – konsultavimasis yra nenuoseklus arba jo visai nėra;
- (g) trūksta nuoseklaus universalaus dizaino reikalavimų praktinio taikymo viešųjų pirkimų procedūrose.

7. Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamąsias organizacijas:

(a) peržiūrėti nacionalinėje teisėje įtvirtintą negalios apibrėžtį, siekiant ją visapusiškai suderinti su žmogaus teisėmis grindžiamu negalios modeliu, atsisakant fiksuotų medicininių kriterijų ir menkinančios terminijos;

(b) užtikrinti veiksmingą 2025 m. birželio mėn. Lygių galimybių įstatymo pakeitimų įgyvendinimą visose jo taikymo srityse ir užtikrinti, kad atsisakymas sudaryti tinkamas sąlygas būtų pripažįstamas diskriminacijos dėl negalios forma;

(c) užtikrinti tvarų ir didėjančią valstybės finansavimą asmenų su negalia organizacijoms, ypatingą dėmesį skiriant toms organizacijoms, kurioms vadovauja moterys ir kurios veikia kaimo vietovėse bei vietos lygmeniu;

(d) užtikrinti tvarų ir atskirtą (papildomą) nuo paslaugų teikimo valstybės finansavimą nepriklausomam asmenų su negalia teisių gynimui vietos lygmeniu, taip pat užtikrinti, kad perėjimas prie akreditavimo grindžiamo finansavimo neribotų finansuojamų organizacijų veiklos vien paslaugų teikimu, o ne interesų atstovavimu ir gynimu;

(e) nustatyti aiškiai apibrėžtas procedūras, skirtas užtikrinti nuoseklią konsultavimąsi su asmenimis su negalia ir aktyvų jų dalyvavimą priimant sprendimus nacionaliniu ir savivaldybių lygmenimis, taip pat ir per jiems atstovaujančias organizacijas;

(f) nustatyti ir užtikrinti universalaus dizaino reikalavimų taikymą viešuosiuose pirkimuose.

B. Konkrečios teisės (5–30 straipsniai)

Lygybė ir nediskriminavimas (5 straipsnis)

8. Komitetas palankiai vertina Lygių galimybių įstatymo pakeitimus, kuriuos Seimas priėmė 2025 m. birželį ir kuriuose atsisakymas užtikrinti pagrįstą pritaikymą pripažįstamas diskriminacijos dėl negalios forma. Tačiau jis reiškia susirūpinimą ir pažymi, kad:

(a) trūksta veiksmingos 2025 m. Lygių galimybių įstatymo pakeitimų įgyvendinimo stebėsenos;

(b) vartotojams teikiamos paslaugos ir užimtumo sritis ir toliau sudaro didžiausią su negalia susijusios diskriminacijos skundų, gautų Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje, dalį.

9. Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas:

(a) užtikrinti veiksmingą ir stebėsenos priemonėmis pagrįstą 2025 m. Lygių galimybių įstatymo pakeitimų įgyvendinimą nuo jų įsigaliojimo dienos, taikant rodiklius ir terminus, taip pat užtikrinti, kad tinkamo sąlygų pritaikymo principas būtų taikomas visuose sektoriuose ir kad atsisakymas tinkamai pritaikyti sąlygas ir toliau būtų pripažįstamas diskriminacijos dėl negalios forma;

(b) priimti tikslinę strateginę politiką su aiškiais rodikliais ir terminais, skirtą kovoti su asmenų su diskriminacija prekių, paslaugų ir užimtumo srityse.

Moterys su negalia (6 straipsnis)

10. Komitetas reiškia susirūpinimą, kad jo ankstesnė rekomendacija⁶ užkirsti kelią ir panaikinti diskriminaciją prieš moteris ir mergaites su negalia, taip pat ir seksualinės orientacijos bei lytinės tapatybės pagrindu, siekiant spręsti daugialypės bei susikertančios diskriminacijos klausimus, iki šiol nėra įgyvendinta, taip pat pažymi:

⁶ CRPD/C/LTU/CO/1, 15-16 paragrafai

(a) mažėjantį smurto prevencijos projektų, skirtų moterims ir mergaitėms su negalia, finansavimą;

(b) didelį smurto prieš moteris ir mergaites paplitimą ir tai, kad Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2023 m. atlikta apžvalga parodė, jog tik 5 iš 13 specializuotos kompleksinės pagalbos centrų ir 14 iš 59 laikino apgyvendinimo įstaigų teikia prieinamas paslaugas, pritaikytas moterų su negalia poreikiams;

(c) detalių duomenų, suskirstytų pagal negalios statusą, sunkumą ar tipą (angl. *disability-disaggregated data*) apie moteris ir mergaites su negalia, patiriančias smurtą artimoje aplinkoje ir institucijose, trūkumą.

11. Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai:

(a) sustabdyti finansavimo mažėjimo tendenciją smurto prevencijos projektams, skirtiems moterims ir mergaitėms su negalia;

(b) priimti tikslines, pakankamai finansuojamas ir skirtingų sektorių bendradarbiavimu grindžiamas priemonės, skirtas moterų ir mergaičių su negalia teisėms stiprinti, apimant tas moteris ir mergaites, kurios patiria daugialypę ir susikertančią diskriminaciją dėl tokių priežasčių kaip seksualinė orientacija ar lytinė tapatybė, taip pat užtikrinti visų moterų su negalia galimybę naudotis specializuotomis pagalbos nuo smurto paslaugomis ir laikino apgyvendinimo paslaugomis bei Smurto artimoje aplinkoje apsaugos įstatyme aiškiai pripažinti moteris su negalia atskira pažeidžiama grupe;

(c) rinkti pagal negalią suskirstytus duomenis apie moteris su negalia, patiriančias smurtą artimoje aplinkoje ir institucijose.

Vaikai su negalia (7 straipsnis)

12. Komitetas reiškia susirūpinimą, kad nėra nustatytos tvarkos, užtikrinančios vaikų su negalia dalyvavimą priimant jiems poveikį turinčius sprendimus.

13. Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas, sukurti prieinamas priemones, užtikrinančias vaikų su negalia teisę pareikšti savo nuomonę visais su jais susijusiais klausimais, tarp jų – teismines ir administracines procedūras.

Visuomenės švietimas (8 straipsnis)

14. Komitetas palankiai vertina pateiktą informaciją apie Nuolatinės tarpinstitucinės darbo grupės, skirtos veiksmingam atsakui į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą skatinti, veiklą ir pažymi, kad Generalinė prokuratūra parengė ir patvirtino Metodines rekomendacijas dėl neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos ikiteisminio tyrimo. Komitetas taip pat palankiai vertina specialios pareigybės, skirtos stebėti neapykantos nusikaltimus elektroninėje erdvėje, įskaitant nusikaltimus, nukreiptus prieš asmenis su negalia, įsteigimą. Tačiau Komitetas reiškia susirūpinimą, kad:

(a) Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2022 m. atlikta visuomenės apklausa parodė, jog mažiau nei pusė respondentų pritarė vaikų su negalia įtraukiamam ugdymui, o 2020 m. apklausa parodė, jog asmenys, turintys intelekto ir psichosocialinę negalią, visuomenėje yra laikomi labiausiai diskriminuojamomis grupėmis;

(b) išlieka neigiami stereotipai ir neapykantos kalba asmenų su negalia, ypač asmenų, turinčių intelekto ir psichosocialinę negalią, atžvilgiu, taip pat dėl išskaidytų duomenų (angl. *disaggregated data*) stokos neįmanoma įvertinti, ar 2017 m. negalios kaip neapykantos kalbos ir neapykantos nusikaltimų pagrindo įtraukimas į Baudžiamąjį kodeksą yra veiksmingai įgyvendinamas praktikoje;

(c) visuomenės švietimo kampanijų poveikis retai vertinamas, o asmenų su negalia organizacijos nėra sistemingai įtraukiamos į nacionalinių kampanijų rengimą, įgyvendinimą ir vertinimą.

15. **Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai:**
- (a) parengti nacionalinę visuomenės švietimo strategiją, glaudžiai bendradarbiaujant su asmenų su negalia organizacijomis, siekiant mažinti išliekančias neigiamas nuostatas, tarp jų – neigiamą požiūrį į įtraukųjį ugdymą ir asmenis, turinčius intelekto ar psichosocialinę negalią;
 - (b) vykdyti žiniasklaidos kampanijas, skirtas išankstinėms nuostatom, neigiamiems stereotipams ir neapykantos kalbai prieš asmenis su negalia šalinti bei požiūrio kaitai skatinti, taip pat, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas, užtikrinti veiksmingą dėl negalios motyvuotos neapykantos kalbos ir neapykantos nusikaltimų stebėseną, įskaitant pagal negalią išskaidytų duomenų rinkimą, siekiant įvertinti, ar 2017 m. negalios įtraukimas į Baudžiamajame kodekse numatytus neapykantos kalbos ir neapykantos nusikaltimų pagrindus praktikoje taikomas veiksmingai;
 - (c) parengti ir taikyti metodiką visuomenės švietimo kampanijoms vertinti, sistemingai įtraukiant asmenų su negalia organizacijas į šios metodikos rengimą, įgyvendinimą ir vertinimą.

Prieinamumas (9 straipsnis)

16. Komitetas atkreipia dėmesį į 2021–2030 m. Asmenims su negalia tinkamos aplinkos visose gyvenimo srityse plėtros programą, bet reiškia susirūpinimą, kad:

- (a) pranešama, kad fizinis ir informacinis prieinamumas siekia atitinkamai apie 30 ir 5 proc., ir netgi pagal griežtesnį 2026 m. vertinimą, tik apie 4,06 proc. įvertintų viešųjų pastatų atitiko minimalius prieinamumo reikalavimus;
- (b) nėra taikomos sankcijos, taip pat nėra stebėsenos sistemos, skirtos prieinamumo įsivertinimo patikrai ir atitikties stebėsenai;
- (c) prieinamumo priemonės ir toliau neapima asmenų, turinčių intelekto ir (arba) psichosocialinę negalią;
- (d) išlieka viešojo transporto prieinamumo spragų, nes prieinamumas ir toliau daugiausia vertinamas pagal atskirų transporto priemonių, o ne pagal visos kelionės grandinės prieinamumą; tik apie 3 proc. tolimojo susisiekimo autobusų yra prieinami, o daugelis savivaldybių nei pritaiko savo transporto parką, nei viešuosiuose pirkimuose taiko prieinamumo kriterijus;
- (e) taikomi statinių prieinamumo standartai (STR 2.03.01:2019; ISO 21542:2011) tebėra pasenę, nors atnaujinti tarptautiniai standartai yra taikomi nuo 2021 m.;
- (f) 2022 m. būsto pritaikymo poreikis buvo patenkintas tik 63 proc., o reikalavimas savivaldybėms prisidėti 40 proc. turėjo įtakos tam, kad lėšos liko nepanaudotos, o viešieji pirkimai nepavyko.

17. **Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas:**

- (a) įgyvendinti terminais apibrėžtą, tinkamai finansuojamą veiksmų planą su išmatuojamais rodikliais, siekiant didinti fizinės aplinkos, transporto ir informacijos prieinamumą visų tipų negalią turintiems asmenims;
- (b) sukurti nepriklausomą stebėsenos sistemą, skirtą prieinamumo įsivertinimo patikrai ir atitikties stebėsenai, bei nustatyti atgrasomąsias sankcijas, tarp jų - draudimą naudoti Europos Sąjungos lėšas neprieinamos infrastruktūros statybai;
- (c) užtikrinti, kad prieinamumo priemonės ir standartai aiškiai atsižvelgtų į asmenų su intelekto ir (arba) psichosocialine negalia poreikius;
- (d) atnaujinti statybų prieinamumo standartus, kad jie atitiktų šiuolaikinius tarptautinius standartus;

(e) peržiūrėti savivaldybių bendro finansavimo standartus būsto pritaikymo srityje, siekiant išvengti viešųjų pirkimų nesėkmių ir užtikrinti, kad skirtos lėšos būtų visiškai panaudotos.

Pavojeingos situacijos ir ekstremaliosios humanitarinės situacijos (11 straipsnis)

18. Komitetas sveikina Civilinės saugos stiprinimo ir plėtros programos 2024-2030 m. priėmimą, 2025 m. nustatytą reikalavimą krizių ir ekstremaliųjų situacijų valdymo planuose privalomai numatyti su negalia susijusį poskyrį, taip pat į informaciją, kad daugiau kaip 3 mln. eurų buvo skirta daugiau kaip 500 priedangų prieinamumui gerinti ir kad 2025 m. civilinės saugos mokymuose dalyvavo 300 specialistų, tačiau kartu pažymi, kad, nepriklausomo stebėsenos subjekto vertinimu, šių priemonių įgyvendinimas tebėra netolygus, ypač vietos lygmeniu. Komitetas reiškia susirūpinimą, kad:

(a) skubiosios pagalbos tarnybų telefono numerio 112 mobilioji programėlė tebėra neprieinama asmenims, turintiems regos, intelekto ir (arba) psichosocialinę negalią;

(b) civilinės saugos ir ekstremaliųjų situacijų valdymo planuose vis dar trūksta konkrečių ir išsamių nuostatų dėl asmenų su negalia saugumo ir evakuacijos, nepaisant pastaruoju metu įgyvendintų priemonių duomenų prieinamumui savivaldybių lygmeniu gerinti;

(c) evakuacijos planai ne visuomet prieinami asmenims su negalia tinkamais formatais, ir tik maždaug keturi iš dešimties asmenų su negalia žino, kokių veiksmų imtis pavojingų situacijų atveju, o apie 15 proc. turi asmeninį ekstremaliosios situacijos valdymo planą.

19. **Primindamas Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programą 2015–2030 m., Tarpžinybinio nuolatinio komiteto (IASC) Gaires dėl asmenų su negalia įtraukties į humanitarinę veiklą ir Asmenų su negalia teisių komiteto gaires dėl deinstytucionalizacijos, taip pat ekstremaliosios situacijos atveju, Komitetas, rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas, užtikrinti, kad:**

(a) skubiosios pagalbos tarnybų telefono numerio 112 mobilioji programėlė ir visos su ekstremaliąja situacija susijusios komunikacijos priemonės būtų prieinamos asmenims su visų tipų negalia;

(b) civilinės saugos ir ekstremaliųjų situacijų planai visais lygmenimis turėtų konkrečias, reikiama ištekliais užtikrintas nuostatas dėl asmenų su negalia, parengtas konsultuojantis su jiems atstovaujančiomis organizacijomis, o savivaldybės turėtų tikslus, pagal atitinkamus požymius suskirstytus duomenis apie asmenis su negalia pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms tikslais.

(c) visos priedangos ir visi kolektyvinės apsaugos statiniai būtų fiziškai prieinami, o evakuacijos planai ir su ekstremaliosiomis situacijomis susijusi informacija būtų nuosekliai teikiama Brailio raštu, gestų kalba, garso ir lengvai suprantamos kalbos formatais, o asmenims su negalia būtų padedama parengti individualius ekstremaliosios situacijos planus įgyvendinant visuomenės švietimo kampanijas.

Lygybė prieš įstatymą (12 straipsnis)

20. Komitetas palankiai vertina pagalbos priimant sprendimus bandomojo modelio plėtrą, bet reiškia susirūpinimą, kad:

(a) Civiliniame kodekse įtvirtintas visiško ar dalinio teisinio veiksnio apribojimo institutas tebegalioja ir jo taikymo mastas toliau didėja, o ne mažėja: 2026 m. rugpjūčio mėn. duomenimis, 10 570 asmenų buvo pripažinti neveiksniais tam tikroje srityje, 63 asmenys buvo pripažinti visiškai neveiksniais visose srityse, o 1 838 asmenų veiksnumas buvo apribotas; 2019-2023 m. iš 42 inicijuotų bylų dėl teisinio veiksnio peržiūros visiškai arba dalinis veiksnio atkūrimas buvo pripažintas tik 17 atvejų; be to, iki įstatyme nustatyto 2018 m. termino buvo peržiūrėta mažiau nei pusė iki 2016 m. priimtų sprendimų dėl veiksnio;

(b) pagalbos priimant sprendimus bandomasis modelis, nors jo taikymas išplėstas ir apima daugiau kaip 900 asmenų, vis dar prieinamas tik dalyje savivaldybių, o oficialių susitarimų dėl pagalbos priimant sprendimus ir išankstinių nurodymų skaičius tesiekia kelias dešimtis, nepaisant to, kad tūkstančiams asmenų yra taikomi teisinio veiksnio apribojimai;

(c) įstatymo projektas, kuriuo siekiama pereiti nuo sprendimų priėmimo už asmenį prie pagalbos priimant sprendimus modelio, tebėra svarstomas, o pertvarkyta globos sistema, ją aiškinant plačiai, gali atkurti dabartiniam teisinio veiksnio ribojimo modeliui būdingus apribojimus, užuot juos panaikinusi.

21. Primindamas bendrąjį komentarą Nr. 1 (2014) dėl lygybės prieš įstatymą, Komitetas ragina valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamąsias organizacijas:

(a) panaikinti visiško ir dalinio teisinio veiksnio ribojimo sistemas ir, nedelsiant jas pakeičiant, nustatyti visose gyvenimo srityse prieinamą pagalbos priimant sprendimus sistemą, taip pat sistemingai peržiūrėti visus galiojančius globos ir teisinio veiksnio apribojimo sprendimus, siekiant atkurti visišką asmenų teisinį veiksnumą;

(b) paversti pagalbos priimant sprendimus bandomąjį modelį nuolatine pakankamais ištekliais aprūpinta ir garantuojama paslauga, teikiama visoje šalyje;

(c) užtikrinti, kad pertvarkytas globos modelis nei savo turiniu, nei taikymu nebūtų tapatus šiuo metu galiojančiam neveiksnio institutui, ir kad jis atitiktų Konvencijos nuostatas.

Teisė į teisingumą (13 straipsnis)

22. Komitetas palankiai vertina, kad 2024 m. pateiktas siūlymas susieti nacionalinę e. sveikatos sistemą su Policijos registruojamų įvykių registru nebuvo patvirtintas. Komitetas reiškia susirūpinimą, kad:

(a) informacija apie teismų pastatų fizinį prieinamumą ir procesinių sąlygų pritaikymą asmenims su negalia praktikoje tebėra ribota, taip pat nepateikta informacijos apie tinkamą sąlygų pritaikymą asmenims su negalia laisvės atėmimo vietose;

(b) neapykantos nusikaltimai dėl negalios motyvų nusikalstamumo statistikoje iš esmės lieka nematomi, o perkeliant ES Nukentėjusiųjų teisių direktyvą į nacionalinę teisę nebuvo numatytos su negalia susijusios specialiosios nuostatos; taip pat 2025 m. liepą pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl tinklalaidės*, kurioje buvo tyčiojamosi iš asmenų, turinčių achondroplaziją, vis dar vyksta.

(c) 2026 m. veiksmų plano priemonėje, kuria numatyta organizuoti policijos pareigūnų mokymus asmenų su negalia teisių klausimais, trūksta aiškos įgyvendinimo sistemos, tam skirto finansavimo ir aiškumo, kas rengs mokymų turinį ir juos vykdys.

23. Primindamas Tarptautinius principus ir gaires dėl asmenų su negalia naudotis teisingumo sistema, Komitetas ragina valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamąsias organizacijas:

(a) sistemingai vertinti ir teikti ataskaitas apie fizinį teismo pastatų prieinamumą, garantuoti individualius poreikius atitinkančių procesinių sąlygų pritaikymą asmenims su negalia visose teisminėse procedūrose ir laisvės atėmimo vietose, taip pat plėsti prieinamas nuotolinio dalyvavimo galimybes tais atvejais, kai dalyvavimas asmeniui kontaktiniu būdu sudaro neproporcingą našą;

(b) užtikrinti, kad nusikalstamumo statistikoje būtų atskirai registruojami neapykantos nusikaltimai, įvykdyti dėl negalios motyvų, baigti ES Nukentėjusiųjų teisių direktyvos perkėlimą į nacionalinę teisę, įtraukiant specialiąsias nuostatas dėl asmenų su negalia, taip pat užtikrinti, kad tyrimas dėl tinklalaidės būtų užbaigtas ir, jei tam yra pagrindas, byla būtų perduota baudžiamajam persekiojimui;

*Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba pradėjo tyrimą dėl Dominyko Klajumo tinklalaidės | tv3.lt

(c) užtikrinti, kad Veiksmų plano priemonė dėl policijos pareigūnų mokymo būtų grindžiama aiškia įgyvendinimo sistema, jai būtų skirtas tikslinis finansavimas ir būtų aiškiai nustatyta atsakomybė už mokymų turinio parengimą ir jų organizavimą.

Asmens laisvė ir saugumas (14 straipsnis)

24. Nors atkreipdamas dėmesį į Priverstinio hospitalizavimo prevencijos 2023–2024 metų veiksmų planą, Komitetas reiškia susirūpinimą, kad:

(a) 2019 m. priimtu įstatymu buvo išplėsti priverstinio hospitalizavimo taikymo pagrindai ir pailginti jo terminai; Baudžiamojo kodekso 98 straipsnyje numatytas priverčiamųjų medicinos priemonių, taip pat priverstinio psichiatrinio gydymo, taikymas asmenims, pripažintiems nepakaltinamais; priverstinis hospitalizavimas bei gydymas taikomi ir asmenims, turintiems intelekto negalią, taip pat asmenis, turinčius Dauno sindromą;

(b) suvaržymo atvejų skaičius išaugo nuo 1,046 atvejų 2023 m. iki 1,337 atvejų 2024 m., o 2025 m. sudaryta darbo grupė Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo reformai parengti susitarimo nepasiekė;

(c) Sveikatos apsaugos ministerijos pozicija dėl Oviedo konvencijos papildomo protokolo projekto ne visiškai atitinka valstybės, Konvencijos šalies, įsipareigojimą užtikrinti suderinamumą su Konvencija;

(d) Seimo kontrolierių įstaiga nustatė faktus po 2020 m. vykdytų valstybinių socialinės globos įstaigų stebėsenos vizitų, jog asmenys su negalia buvo neteisėtai izoliuojami užrakintuose kambariuose, vienu atveju kambaryje su grotomis ant langų, ilgą laiką, taip pat buvo laikomi žmogaus orumą žeminančiomis intensyvios priežiūros sąlygomis;

(e) Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2022 m. įvertinusi asmenų, kirtusių Lietuvos ir Baltarusijos sieną, sulaikymo vietas, nustatė, jog prieglobsčio prašytojai, turintys ilgalaikių sveikatos sutrikimų, buvo sulaikomi tinkamai nenustačius jų negalios ir neužtikrinus atitinkamo tinkamo sąlygų pritaikymo, o valstybės pateiktuose atsakymuose į šias išvadas šie klausimai taip pat nebuvo aptarti.

25. Primindamas bendrąjį komentarą Nr. 1 (2014), Komiteto gaires dėl asmenų su negalia teisės į laisvę ir saugumą bei jo gaires dėl deinstitutionalizacijos, taip pat ekstremaliųjų situacijų metu, Komitetas ragina valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamąsias organizacijas:

(a) peržiūrėti 2019 m. Psichikos sveikatos priežiūros įstatymą siekiant užtikrinti, kad priverstinis hospitalizavimas niekada nebūtų grindžiamas vien negalia; peržiūrėti Civilinio kodekso 98 straipsnį siekiant užtikrinti, kad priverstinis psichiatrinis gydymas nebūtų taikomas asmenims su intelekto negalia, taip pat užtikrinti, kad asmenys su Dauno sindromu ir kita intelekto negalia nebūtų priverstinai hospitalizuojami ar gydomi tik dėl negalios;

(b) pripažįstant Komiteto kartu su specialiuoju pranešėju asmenų su negalia teisių klausimais paskelbtą bendrą atvirą laišką, taip pat jo 2021 m. birželio, 2025 m. sausio ir 2026 m. liepos mėn. atvirus laiškus Europos Tarybai, skatinti atsisakyti prievartos priemonių ir plėtoti Konvencijos reikalavimus atitinkančią neprievartinę psichikos sveikatos priežiūros sistemą, užtikrinant nuoseklumą ir visos valstybės institucijas apimančią poziciją, įskaitant Sveikatos apsaugos ministerijos poziciją, visuose procesuose, susijusiuose su papildomo protokolo arba rekomendacijos dėl Konvencijos dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje priėmimu; taip pat nacionaliniu lygmeniu nedelsiant paversti deklaruojamą poziciją, kad bet koks toks Papildomas protokolai turi visiškai atitikti Konvenciją, konkrečiais teisėkūros sprendimais, įskaitant šiuo metu rengiamą Psichikos sveikatos priežiūros įstatymą;

(c) atlikti išsamius, veiksmingus ir nepriklausomus visų neteisėto asmenų su negalia laisvės atėmimo socialinės globos įstaigose atvejų tyrimus, užtikrinti

veiksmingas teisių gynimo priemonės nukentėjusiesiems ir įgyvendinti Seimo kontrolierių įstaigos rekomendacijas, pateiktas po jos vykdytų stebėsenos vizitų;

(d) nutraukti prieglobsčio prašytojų ir migrantų su negalia sulaikymo praktiką, stiprinti negalios nustatymą kertant sieną ir priėmimo procedūrų metu bei užtikrinti tinkamą sąlygų pritaikymą visais atvejais, kai sulaikymas vis dėlto taikomas.

Laisvė nepatirti kankinimų arba žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo (15 straipsnis)

26. Komitetas reiškia susirūpinimą, kad psichikos sveikatos priežiūros ir socialinės globos įstaigose ir toliau teisės aktuose leidžiama taikyti asmenų, turinčių psichosocialinę negalią, fizinį suvaržymą, rankinį prilaikymą ir izoliavimą, nepaisant pranešimų apie mažėjančių tokių atvejų skaičių, ir kad nėra išsamių, nepriklausomai patikrintų bei pagal atitinkamus požymius suskirstytų duomenų apie šių priemonių taikymą visose institucinės globos ir priežiūros įstaigose, taip pat Kalėjimų tarnybos administruojamose laisvės atėmimo vietose.

27. **Primindamas gaires dėl deinstitutionalizacijos, taip pat ekstremaliųjų situacijų metu, Komitetas ragina valstybę, Konvencijos šalį, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas, imtis visų teisėkūros, administracinių ir teisinių priemonių, būtinų:**

(a) panaikinti suvaržymo ir izoliavimo priemonių naudojimą kaip kontrolės priemonę psichikos sveikatos priežiūros ir socialinės globos įstaigose;

(b) sukurti nepriklausomą, visapusišką ir viešą ataskaitų teikimo sistemą dėl suvaržymo priemonių taikymo visose įstaigose, siekiant nustatyti ir šalinti žalingą ir asmenų teises ribojančią praktiką.

Laisvė nepatirti išnaudojimo, smurto ar prievartos (16 straipsnis)

28. Komitetas palankiai vertina 2021 m. Nusikaltimų aukoms skirtos pagalbos įstatymą ir 2022 m. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo pakeitimus. Jis taip pat palankiai vertina nuo 2023 m. veikiančią nacionalinę informavimo ir pagalbos liniją seksualinio smurto aukoms „Prabilk“ bei galimybę seksualinio smurto aukoms visą parą gauti kompleksinę, įvairių sričių specialistų teikiamą pagalbą penkiuose regioniniuose centruose. Tačiau Komitetas reiškia rūpestį, kad :

(a) oficialioji nusikalstamumo ir smurto artimoje aplinkoje statistika išsamiai neatspindi su negalia susijusio nukentėjimo nuo nusikalstamų veikų, išskyrus neapykantos nusikaltimų duomenis, todėl ribojamos galimybės visapusiškai įvertinti smurto prieš asmenis su negalia mastą;

(b) nėra nepriklausomos institucijos, kuri būtų atsakinga už visų asmenims su negalia skirtų įstaigų ir programų stebėseną;

(c) nėra atskiro veiksmų plano ar duomenų rinkimo sistemos apie smurtą prieš vaikus su negalia;

(d) valstybė, Konvencijos šalis, neratifikavo Stambulo konvencijos, o 2021 m. tyrimas nustatė, kad 84 proc. moterų su negalia patyrė fizinį smurtą, tačiau tik viena iš penkių apie tai pranešė policijai.

29. **Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas:**

(a) užtikrinti, kad oficialioje nusikalstamumo, smurto artimoje aplinkoje ir neapykantos nusikaltimų statistikoje duomenys būtų renkami ir skelbiami pagal negalios požymį, taip pat organizuoti teisėsaugos pareigūnų, prokurorų ir teisėjų mokymus, skirtus smurto prieš asmenis su negalia, taip pat dėl negalios motyvų padarytų neapykantos nusikaltimų, atpažinimui ir tyrimui;

(b) paskirti nepriklausomą instituciją, kuri pagal Konvencijos 16 straipsnio 3 dalį vykdytų visų asmenims su negalia įstaigų ir programų stebėseną;

(c) parengti pakankamais ištekliais užtikrintą veiksmų planą, skirtą smurto ir prievartos prieš vaikus su negalia prevencijai ir reagavimui į tokius atvejus, taip pat specialų duomenų rinkimo mechanizmą, bei sukurti prieinamą sistemą, naudojant tinkamas komunikacijos priemones ir formas, siekiant užtikrinti vaikų su negalia teisę išreikšti savo nuomonę ir dalyvauti teisiniuose bei administraciniuose procesuose;

(d) ratifikuoti Stambulo konvenciją ir vykdyti nuolatinės informuotumo didinimo veiklas apie moterų ir mergaičių su negalia, patyrusių smurtą, teises ir joms prieinamas pagalbos bei paramos paslaugas.

Asmens neliečiamumo apsauga (17 straipsnis)

30. Komitetas atkreipia dėmesį į dialogo metu pateiktą informaciją, kad valstybė, Konvencijos šalis, ketina atsisakyti priverstinės intervencijos. Vis dėlto Komitetui susirūpinimą kelia tai, kad Civilinis kodeksas leidžia be asmens sutikimo atlikti sterilizaciją, kastraciją, nėštumo nutraukimą ir organų paėmimą iš asmenų, kurių veiksnumas yra apribotas, gavus teismo leidimą, ir kad nepaisant vykdomos reformos, ši nuostata išlieka nepakeista, o nukentėjusiesiems nėra užtikrintos veiksmingos teisių gynimo priemonės, taip pat tai, kad nerenkami išskaidyti duomenys apie teismo sankcionuotą sterilizaciją.

31. Komitetas pakartoja savo ankstesnę rekomendaciją⁷ ir rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas, taip pat moteris ir mergaites su negalia ir translyčius asmenis per jų atstovaujamas organizacijas, teisės aktais įgyvendinti deklaruojamą siekį atsisakyti priverstinės sterilizacijos:

(a) nedelsiant panaikinti visas priverstinio gydymo praktikas, įskaitant kastraciją, sterilizaciją ir nėštumo nutraukimą be laisvo ir informuoto asmens sutikimo, taip pat panaikinti galimybę globėjams, gydytojams ar teismams sankcionuoti tokią praktiką, be kita ko, vykdamas teisinio veiksnio reformą ir atitinkamai pakeičiant Civilinio kodekso 2.25 straipsnio 2 dalį;

(b) priimti aiškią teisės aktų nuostatą, draudžiančią atlikti medicininės intervencijos interseksualiems kūdikiams ir vaikams be laisvo ir informuoto sutikimo;

(c) nustatyti veiksmingas teisių gynimo priemones, įskaitant kompensaciją, asmenims, nukentėjusiems nuo priverstinės sterilizacijos, kastracijos, aborto ar organų pašalinimo;

(d) rinkti išskaidytus duomenis apie teismo sankcionuotą sterilizaciją ir kitas priverstines intervencijas, taikomas asmenims su negalia.

Judėjimo laisvė ir pilietybė (18 straipsnis)

32. Komitetas reiškia susirūpinimą, kad ANTAPI 1 straipsnio 2 dalis, nors ir išplečia apsaugą užsieniečiams, kuriems jau suteiktas prieglobstis arba laikinoji apsauga, netaikoma prieglobsčio prašytojams, kurių prašymai dar nagrinėjami, taip pat užsieniečiams, neturintiems nustatyto teisinio statuso.

33. Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas, išplėsti ANTAPI teikiamą apsaugą prieglobsčio prašytojams, kurių prašymai dar nagrinėjami, ir visiems kitiems jos jurisdikcijoje esantiems asmenims su negalia, nepriklausomai nuo jų teisinio ar migracijos statuso.

Gyvenimas savarankiškai ir įtraukimas į bendruomenę (19 straipsnis)

34. Komitetas pažymėjo, kad valstybė, Konvencijos šalis, turi tinkamai suprasti ir aiškinti deinstitutionalizaciją, vadovaudamasi Komiteto dokumentais. Tačiau Komitetui ir toliau kelia susirūpinimą šie aspektai:

⁷ CRPD/C/LTU/CO/1, 38 paragrafas

(a) didelės globos institucijos faktiškai buvo pertvarkytos į mažesnes gyventojų grupes, tačiau ir toliau veikia tuose pačiuose pastatuose, išlaikant institucinį veiklos modelį, nepakankamą darbuotojų skaičių ir nesudarant sąlygų individualiam pasirinkimui. Susirūpinimą taip pat kelia tai, kad naujai įsteigti grupinio gyvenimo namai daugeliu atvejų buvo kuriami pačių institucijų, neužtikrinant gyventojams realios galimybės pasirinkti, kur ir su kuo gyventi. Be to, maždaug 5 500-6 000 asmenų su negalia, vis dar gyvenančių tokiose įstaigose, deinstitutionalizacijos procesas vyksta lėtai;

(b) vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą ir didesnių pagalbos ar reikšmingų elgesio palaikymo poreikių, šiuo metu nėra prieinamos globos šeimoje ar šeimai artimoje aplinkoje paslaugos, todėl praktiškai jie apgyvendinami tik institucinės globos įstaigose;

(c) nėra nacionalinio savarankiško gyvenimo veiksmų plano ir vietoj jo remiamasi atskirų savivaldybių savarankiškai parengtais veiksmų planais, o savivaldybės nurodo, kad trūksta infrastruktūros ir darbuotojų kompetencijų, reikalingų grupinio gyvenimo namams asmenims, kuriems reikia didelės apimties pagalbos;

(d) vietų skaičius socialinės globos namuose sumažėjo nuo 6,583 2018 m. iki 5,830 2023 m., o laukiančiųjų eilė tuo pačiu laikotarpiu išaugo nuo 197 iki 321 asmens, o tai rodo didėjantį sistemos pajėgumų trūkumą; taip pat 2025 m. recenzuotame „WHO QualityRights“ vertinime nustatyta, jog beveik visose iš 11 vertintų įstaigų teisinio veiksnio, laisvės ir apsaugos nuo netinkamo elgesio garantijos buvo vertinamos žemiausiu lygiu;

(e) nėra informacijos apie naujų vaikų apgyvendinimo globos institucijose moratoriumo nustatymą, taip pat apie nacionalinių ir Europos Sąjungos lėšų naudojimo institucijų renovacijai ar naujų institucijų statybai nutraukimą, taip pat trūksta išskaidytų duomenų apie jaunesnius nei 3 metų vaikus su negalia, apgyvendintus stacionariuose globos įstaigose;

(f) nėra sukurtos sistemos, skirtos stebėti, ar savivaldybės užtikrina pakankamą individualizuotų bendruomeninių paslaugų prieinamumą, taip pat ar esamos paslaugos iš tiesų padeda užkirsti kelią segregacijai, o ne tik pakeičia jos organizacinę formą;

(g) 2024 m. kai kuriems asmenims su negalia asmeninės pagalbos teikimas praktikoje buvo nutrūkęs dėl nepakankamo finansavimo, taip pat savivaldybės nevienodai taiko paslaugų bendro finansavimo taisykles asmenims, kuriems reikia intensyvios pagalbos, o kai kuriais atvejais dalis šių išlaidų perkeliama jų šeimoms.

35. Primindamas savo bendrąjį komentarą Nr. 5 (2017) dėl savarankiško gyvenimo ir įtraukties į bendruomenę, deinstitutionalizacijos gaires, taip pat jų taikymą ekstremaliųjų situacijų metu, bei Specialiojo pranešėjo asmenų su negalia teisių klausimais ataskaitą dėl paslaugų asmenims su negalia pertvarkos, Komitetas palankiai vertina valstybės deklaruojamą įsipareigojimą nuo 2030 m. nebeskirti naujų ilgalaikės institucinės globos vietų asmenims, turintiems intelekto ar psichosocialinę negalią, ir rekomenduoja šį įsipareigojimą pagrįsti finansuotinu ir privalomu įgyvendinimo veiksmų planu, parengtu bendradarbiaujant su asmenų su negalia organizacijomis, taip pat:

(a) priimti deinstitutionalizacijos strategiją, kurioje būtų nustatyti privalomi visų stacionarių globos įstaigų uždarymo terminai, užtikrinti, kad grupinio gyvenimo namai ir kitos alternatyvios paslaugos būtų kuriamos, finansuojamos ir organizuojamos taip, kad jų gyventojams būtų garantuota laisvė pasirinkti gyvenamąją vietą ir asmenis, su kuriais jie nori gyventi, taip pat užtikrinti, kad bendruomenėje teikiamos paslaugos neatkartotų institucinei globai būdingos tvarkos, darbuotojų organizavimo modelių ar asmenų pasirinkimo laisvę ribojančios praktikos;

(b) užtikrinti, kad vaikams ir suaugusiesiems, kuriems reikalinga didžiausios apimties ir sudėtinga pagalba, taip pat autizmo spektro sutrikimą turintiems asmenims, kuriems reikia didesnės pagalbos, būtų sukurtos ir tinkamai finansuojamos individualizuotos globos šeimoje alternatyvos, taip pat kad deinstitutionalizacijos procesas būtų grindžiamas įrodymais pagrįstomis, į santykių kūrimą ir traumos

padarinių supratimą orientuotomis priemonėmis bei prieinama pranešimo apie smurtą sistema;

(c) priimti nacionalinį savarankiško gyvenimo veiksmų planą, parengtą aktyviai konsultuojantis su asmenų su negalia organizacijomis ir jas įtraukiant, taip pat skirti tikslinį finansavimą ir organizuoti mokymus, būtinus infrastruktūrai plėtoti ir darbuotojų kompetencijoms stiprinti, siekiant užtikrinti kokybišką grupinio gyvenimo namų veikimą asmenims, kuriems reikalinga didelės apimties pagalba;

(d) spręsti didėjančią neatitikimą tarp institucinės globos pajėgumų ir paslaugų poreikio sparčiau investuojant į bendruomenėje teikiamas alternatyvias paslaugas, taip pat sukurti nepriklausomą likusių institucijų veiklos ir jose gyvenančių asmenų sąlygų stebėsenos sistemą, siekiant užtikrinti apsaugos priemonių, kurias 2025 m. PSO „QualityRights“ vertinimas pripažino nepakankamomis, įgyvendinimą;

(e) kitoje periodinėje ataskaitoje Komitetui pateikti informaciją apie ankstesnių Komiteto rekomendacijų dėl naujų vaikų su negalia apgyvendinimo institucijose moratoriumo ir dėl nacionalinių bei Europos Sąjungos lėšų naudojimo stacionarių globos įstaigų renovacijai ar statybai nutraukimo įgyvendinimą;

(f) nustatyti rodiklius ir stebėsenos sistemą, leidžiančius įvertinti, ar bendruomeninės paslaugos užtikrina realią asmenų įtrauktį į bendruomenę, ar tik atkuria segregaciją kitokia forma;

(g) užtikrinti, kad asmenys su negalia gautų pagal individualiai įvertintus poreikius pritaikytą asmeninę pagalbą, o ne vienodą paslaugų apimtį, užtikrinti stabilų finansavimą, kad būtų išvengta paslaugų teikimo pertrūkių, ir nustatyti nuoseklias bei teisingas bendro finansavimo taisykles, neperkeliant išlaidų naštos šeimoms.

Asmens mobilumas (20 straipsnis)

36. Komitetas palankiai vertina 2025 m. birželio mėn. priimtus įstatymo dėl šunų pagalbininkų pakeitimus, kuriais nuo 2026 m. gegužės mėn. šunims vedliams ir kitiems šunims pagalbininkams suteikta teisė patekti į visas viešojo transporto priemones, viešuosius pastatus, privačius taksi ir kitas transporto priemones. Komitetas taip pat palankiai vertina naujos transporto priemonių pritaikymo kompensavimo priemonės įvedimą. Be to, Komitetas teigiamai vertina nuo 2022 m. išplėstą kompensuojamųjų judumo, klausos, regos, komunikacijos ir sensorinių pagalbos priemonių sąrašą, tačiau kartu susirūpinęs pažymi, kad su vairavimu susijusių mokymų ir transporto priemonių pritaikymo pagalbos priemonių mastas vis dar yra ribotas, o ilgalaikės stacionarios globos įstaigose gyvenantys asmenys gali netekti teisės gauti tam tikras techninės pagalbos priemones ar būsto pritaikymo paslaugas.

37. Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, toliau plėsti asmeninio judumo priemonių ir pagalbinių technologijų, skirtų įvairių rūšių negalią turintiems asmenims, prieinamumą ir finansavimą bei užtikrinti jų vienodą prieinamumą ne tik didžiuosiuose miestuose, bet ir kitose šalies vietovėse.

Saviraiškos laisvė ir laisvė reikšti nuomonę, galimybė gauti informaciją (21 straipsnis)

38. Komitetas reiškia susirūpinimą, kad:

(a) registruotų gestų kalbos vertėjų skaičius išlieka nedidelis (2022 m. jų buvo 115), prieinami informacijos formatai, ypač lengvai suprantama kalba, Brailio raštas ir subtitravimas, dar nėra tapę bendra pareiga viešojoje komunikacijoje, apimant ir privataus sektoriaus teikiamą informaciją;

(b) nors nuo 2024 m. asmenys su negalia turi teisę prašyti viešąją informaciją pateikti lengvai suprantama kalba ir kitais prieinamais formatais, 2025 m. tik 1,7 proc. apklaustų viešojo sektoriaus institucijų nurodė gavusios tokį prašymą, o tai leidžia daryti prielaidą, kad informuotumas apie šią teisę arba naudojimasis ja praktikoje išlieka ribotas, nepaisant reikšmingų investicijų į lengvai suprantamos kalbos infrastruktūrą;

(c) komerciniams transliuotojams vis dar nėra nustatyta teisinė pareiga užtikrinti informacijos prieinamumą, o dauguma į gestų kalbą verčiamo turinio apsiriboja naujienų programomis.

39. **Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas:**

(a) užtikrinti, kad oficiali informacija ir interneto svetainės viešajame ir privačiame sektoriuose būtų prieinamos, be kita ko, naudojant garsinį vaizdavimą, lengvai suprantamą kalbą ir lietuvių gestų kalbą, taip pat didinti parengtų gestų kalbos vertėjų skaičių, įskaitant bendrojo ugdymo mokyklose;

(b) imtis priemonių didinti asmenų su negalia, viešojo ir privataus sektorių institucijų informuotumą apie teisę prašyti informaciją pateikti prieinamais formatais, taip pat stebėti ir šalinti kliūtis, lemiančias menką praktinį naudojimąsi šia teise;

(c) išplėsti prieinamumo reikalavimus, šiuo metu taikomus tik nacionaliniam visuomeniniam transliuotojui, ir taikyti juos komerciniams transliuotojams, taip pat užtikrinti, kad vertimas į gestų kalbą ir kiti prieinami informacijos pateikimo formatai būtų taikomi ne tik naujienų programoms, bet ir kultūros, pramoginio bei vaikams skirto turinio programoms.

Būsto ir šeimos neliečiamumas (23 straipsnis)

40. Komitetas palankiai vertina 2023 m. spalio 11 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimą (civilinė byla Nr. e3K-3-246-421/2023), kuriuo buvo patvirtinta, kad savivaldybė diskriminavo tėvus su negalia ir jų vaiką, prieš vaiko paėmimą neišnaudojusi visų galimų paramos šeimai priemonių. Komitetas taip pat pažymi, kad gimus antrajam šios šeimos vaikui savivaldybė suteikė reikiamą pagalbą, leidusią vaikui likti augti biologinėje šeimoje. Komitetui ir toliau kelia susirūpinimą tai, kad:

(a) asmenims su negalia, ypač tiems, kurių teisinis veiksnumas teismo sprendimu yra apribotas ar panaikintas, gali būti ribojama teisė sudaryti santuoką, kurti šeimą, įvaikinti ir auginti vaikus;

(b) kaip pranešama, vaikai iš intelekto ir (ar) psichosocialinę negalią turinčių tėvų kartais paimami tinkamai neįvertinus galimų paramos ir pagalbos priemonių, o teikiama pagalba daugiausia grindžiama bendrosiomis vaikams skirtomis paslaugomis, kurios nėra pritaikytos pačių tėvų poreikiams; be to, dalis šeimų vengia naudotis dienos centrų paslaugomis dėl jų siejimo su socialinės rizikos šeimomis;

(c) šeimos, gyvenančios grupinio gyvenimo namuose ar kitose bendruomeninio apgyvendinimo paslaugų vietose, dažnai neturi galimybės gauti individualizuotos pagalbos tėvystei, pavyzdžiui, individualiai paskirto socialinio darbuotojo ar asmeninio asistento, nes tokia pagalba įstaigoje yra ribota ir ja tenka dalytis su kitomis šeimomis bei gyventojais;

(d) vaikams su negalia, kurie negali likti gyventi su savo biologiniais tėvais, vis dar trūksta globos šeimoje ir bendruomenėje teikiamų alternatyvų;

(e) nėra sistemos, užtikrinančios vaikų ir tėvų su negalia, taip pat, turinčių intelekto, pažinimo ar komunikacijos sunkumų, dalyvavimą priimančiais sprendimus, susijusius su jų namų ir šeimos gyvenimu, įskaitant sprendimus dėl apgyvendinimo ir vaiko teisių apsaugos procedūras.

41. **Komitetas pakartoja savo ankstesnę rekomendaciją⁸ ir ragina valstybę, Konvencijos šalį:**

(a) panaikinti nuostatas, ribojančias asmenų su negalia, ypač tų, kurių teisinis veiksnumas teismo sprendimu yra apribotas ar panaikintas, teisę sudaryti santuoką, kurti šeimą, įvaikinti ir auginti vaikus, peržiūrėti tokių teismo sprendimų priėmimo kriterijus ir taikomas apsaugos priemones bei užtikrinti, kad tėvai su negalia, ypač motinos, gautų pakankamą pagalbą savo tėvų teisėms įgyvendinti ir nebūtų verčiami dėl to pasitraukti iš darbo rinkos;

(b) užtikrinti, kad negalia niekada nebūtų laikoma pagrindu atskirti vaiką nuo jo šeimos ar tėvų gebėjimo rūpintis vaiku stokos požymiu, nuosekliai ir

⁸ CRPD/C/LTU/CO/1, 44 paragrafas

prevenciškai visoje šalyje taikyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendime įtvirtintą principą, kad prieš paimant vaiką turi būti išnaudotos visos prieinamos pagalbos ir paramos priemonės;

(c) sukurti ir finansuoti pagal individualius poreikius pritaikytas tėvystės pagalbos priemones tėvams su negalia, įskaitant asmeninio asistento ar konkrečiai šeimai priskirto socialinio darbuotojo pagalbą šeimoms, gyvenančioms grupinio gyvenimo namuose ar kitose bendruomeninio apgyvendinimo formose, apimančią pagalbą atliekant kasdienes tėvystės pareigas, ir užtikrinti, kad šios paslaugos būtų organizuojamos ir pristatomos taip, kad nekeltų stigmatizacijos ir nebūtų siejamos su socialine rizika;

(d) paspartinti globos šeimoje ir bendruomenėje teikiamų alternatyvų plėtrą vaikams, kurie negali likti gyventi su savo biologiniais tėvais, nustatant aiškius tikslus ir renkant išskaidytus duomenis;

(e) sukurti prieinamą sistemą, pasitelkiant tinkamas komunikacijos ir supratimo pagalbos priemones, kad būtų užtikrinta vaikų ir tėvų su negalia teisė išsakyti savo nuomonę ir dalyvauti priimančioms sprendimams dėl apgyvendinimo, vaiko teisių apsaugos ir kitus sprendimus, turinčius įtakos jų namų ir šeimos gyvenimui.

Švietimas (24 straipsnis)

42. Komitetas palankiai vertina didėjančių vaikų su negalia įtraukimą į bendrojo ugdymo mokyklas, taip pat su tuo susijusias finansavimo ir mokytojų rengimo priemones. Vis dėlto Komitetui susirūpinimą kelia tai, kad:

(a) dažnai nurodomas apie 90 proc. įtraukties į bendrąjį ugdymą rodiklis apima vaikus, turinčius „specialiųjų ugdymosi poreikių“ apskritai, iš kurių ne visi yra oficialiai pripažinti vaikais su negalia, todėl šio rodiklio negalima laikyti konkrečiu vaikų su negalia įtraukties matu;

(b) su negalia siejamas įtraukties į bendrąjį ugdymą rodiklis, nors ir padidėjo nuo 48,9 proc. 2020 m. iki 59,1 proc. 2025 m., vis dar yra gerokai mažesnis už 90 proc. tikslą, nustatytą 2030 m.;

(c) 2021 m. tik 7 iš 947 šalies bendrojo ugdymo mokyklų buvo visiškai fiziškai prieinamos;

(d) parengtų švietimo pagalbos specialistų prieinamumas gali būti nepakankamas siekiant tinkamai tenkinti vaikų su negalia poreikius, ypač už didžiųjų miestų ribų;

(e) švietimo pagalba šiuo metu teikiama tik iki 21 metų (arba iki 23 metų tam tikrais atvejais), o vėliau asmenys su negalia netenka galimybės naudotis su negalia susijusiais ugdymo pritaikymais;

(f) vis dar veikia apie 47 specialiosios segreguotos mokyklas, o neigiamas visuomenės požiūris į įtraukųjį ugdymą tebėra plačiai paplitęs;

(g) iš 426 kurčiųjų ir neprigirdinčių vaikų tik 62,2 proc. mokosi bendrosiose klasėse, o likusieji lanko specialiąsias klases arba specializuotas įstaigas; taip pat bendrojo ugdymo mokyklose ir toliau veikia segreguotos specialiosios klases mokiniams, turintiems „įvairiapusių raidos sutrikimų“, įskaitant autizmą, nepaisant delegacijos paaiškinimo, kad šiai grupei nėra atskirų mokyklų;

(h) 2025 m. nė vienas universiteto pastatas visiškai neatitiko prieinamumo standartų, o finansinės paramos mechanizmai studentams su negalia aukštajame moksle tebėra nepakankami;

(i) daugėja mokymosi namuose atvejų, kartais pasirenkamų patiriant spaudimą, taip pat išlieka aukšti ankstyvo pasitraukimo iš švietimo sistemos ir nedirbančių, nesimokančių ir mokymuose nedalyvaujančių jaunuolių (NEET) rodikliai;

(j) 2024 m. priimta pataisa, leidžianti mokykloms siūlyti perkelti mokinių, jei pritaikymas esą sukeltų „neproporcingą našta“, nėra grindžiama aiškiais vertinimo kriterijais;

(k) profesinio mokymo ir suaugusiųjų švietimo programos ir toliau organizuojamos segreguotu, pagal negalios pobūdį suskirstytu pagrindu, o prieinamos programos siūlomos tik nedidelei daliai dalyvių, nė viena jų nėra skirta asmenims, turintiems klausos ar intelekto negalią;

(l) 2024 m. pradėtoje nacionalinėje suaugusiųjų mokymosi platformoje „Kursuok“ tik nedidelė dalis programų yra prieinamos asmenims su negalia, o asmenims, turintiems klausos ar intelekto negalią, nėra siūloma nė viena programa.

43. Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas:

(a) užtikrinti, kad duomenys apie įtraukųjį ugdymą aiškiai atskirtų vaikus su negalia nuo platesnės vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupės;

(b) priimti finansuojamą ir aiškiais terminais apibrėžtą planą, kuriuo būtų siekiama iki 2030 m. pasiekti 90 proc. vaikų su negalia įtraukties į bendrąjį ugdymą tikslą;

(c) priimti ir tinkamai finansuoti terminais apibrėžtą planą, skirtą užtikrinti visų mokyklų fizinį ir informacinį prieinamumą, nustatant aiškius rodiklius ir savivaldybių tikslus;

(d) užtikrinti pakankamą kvalifikuotų švietimo pagalbos specialistų skaičių visoje šalyje, taip pat kaimo vietovėse;

(e) panaikinti amžiaus ribą su negalia susijusiai švietimo pagalbai ir užtikrinti galimybę naudotis įtraukiuoju ugdymu bei tinkamu pritaikymu visą gyvenimą;

(f) parengti pereinamojo laikotarpio strategiją su aiškiu terminu specialiosioms mokykloms uždaryti ir ištekliams perkelti į įtraukaus bendrojo ugdymo sistemą, kartu vykdant nuolatinės visuomenės informavimo ir sąmoningumo didinimo priemones;

(g) užtikrinti, kad kurtieji ir neprigirdintys vaikai, taip pat vaikai, turintys autizmą ir kitų reikšmingų raidos sutrikimų, būtų ugdomi bendrojo ugdymo aplinkoje, teikiant jų poreikius atitinkančią pagalbą, ir paaiškinti neatitikimą tarp delegacijos pareiškimo ir toliau veikiančių segreguotų klasių šiai mokinių grupei;

(h) užtikrinti negaliai jautrią prieigą prie aukštojo mokslo, taip pat prieinamus universitetų miestelius ir pastatus, nediskriminacines priėmimo bei paramos skyrimo sąlygas ir tinkamą, su negalia susijusią finansinės paramos sistemą;

(i) spręsti didėjančio mokymosi namuose masto problemą, įskaitant pranešimus apie spaudimą šeimoms rinktis tokią ugdymo formą, ir imtis tikslinių priemonių ankstyvam pasitraukimui iš švietimo sistemos bei NEET rodikliams mažinti;

(j) nustatyti aiškius, žmogaus teisėmis grindžiamus kriterijus tinkamo pritaikymo vertinimui mokyklose ir nutraukti mokinių perkėlimo praktiką, kai tokių kriterijų nėra;

(k) nutraukti profesinio mokymo ir suaugusiųjų švietimo programų organizavimą segreguotu, pagal negalios pobūdį suskirstytu, pagrindu;

(l) užtikrinti, kad platforma „Kursuok“ ir panašios suaugusiųjų švietimo iniciatyvos siūlytų prieinamas programas visų tipų negalią turintiems asmenims, įskaitant asmenis, turinčius klausos ar intelekto negalią.

Sveikata (25 straipsnis)

44. Komitetas palankiai vertina priemones, kurių buvo imtasi siekiant stiprinti informuoto sutikimo užtikrinimą bei gerinti prieinamą skubiąją ir motinystės sveikatos priežiūrą, tačiau vis dar yra susirūpinęs dėl:

(a) duomenų, suskirstytų pagal negalios rūšį, apie sveikatos būklės rodiklius ir galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, ypač asmenų, turinčių intelekto ir (arba) psichosocialinę negalią, trūkumo;

(b) lytinės ir reprodukcinės sveikatos priežiūros įrangos prieinamumo savivaldybių lygmeniu bei informacijos apie lytinę ir reprodukcinę sveikatą prieinamais formatais asmenims su negalia prieinamumo;

(c) fakto, kad socialinės globos įstaigų gyventojai ne visuomet gauna būtinas specializuotas sveikatos priežiūros paslaugas, kad medicininių procedūrų metu dažnai pažeidžiamas jų privatumas ir kad didelė dalis sveikatos priežiūros įstaigų neatitinka minimalių prieinamumo reikalavimų.

45. Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai:

(a) rinkti ir skelbti duomenis apie galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis ir sveikatos rodiklius, suskirstytus pagal negalios rūšį, ir užtikrinti, kad sveikatos priežiūros specialistai sistemingai būtų mokomi negalios žmogaus teisių modelio, ypatingą dėmesį skiriant diskriminacinėms nuostatoms asmenų, turinčių intelekto ir (arba) psichosocialinę negalią, atžvilgiu panaikinti;

(b) užtikrinti, kad lytinės ir reprodukcinės sveikatos priežiūros įstaigos ir įranga būtų fiziškai prieinamos savivaldybių lygmeniu ir kad informacija apie lytinę ir reprodukcinę sveikatą bei teises būtų sistemingai teikiama asmenims su negalia prieinamais formatais;

(c) užtikrinti, kad iki deinstitutionalizacijos užbaigimo socialinės globos įstaigose būtų teikiamos individualius poreikius atitinkančios specializuotos sveikatos priežiūros paslaugos ir užtikrinama privatumo apsauga, taip pat kad visos sveikatos priežiūros įstaigos atitiktų prieinamumo reikalavimus.

Gebėjimų ir funkcijų lavinimas ir rehabilitacija (26 straipsnis)

46. Komitetas pažymi, kad gebėjimų ir funkcijų lavinimo ir rehabilitacijos paslaugos teikiamos per sutartis sudariusias sveikatos priežiūros įstaigas, tačiau reiškia susirūpinimą, kad:

(a) nėra informacijos apie šių paslaugų geografinį pasiskirstymą ir apie priemones, kuriomis būtų užtikrinamas jų vienodas prieinamumas už didžiųjų miestų ribų;

(b) asmenys su negalia, kaip pranešama, rehabilitacijos specialisto konsultacijos laukia 2–3 mėnesius, o stacionarinės rehabilitacijos sanatorijoje su pagalba laukimo trukmė siekia 3–7 mėnesius ar ilgiau;

(c) teisės aktuose nustatytas reikalavimas rehabilitacijos įstaigoms užtikrinti asistentų pagalbą asmenims, kuriems reikalinga pagalba kasdienėje veikloje, praktikoje dažnai nėra įgyvendinamas;

(d) dėl duomenų apsaugos ir institucijų tarpusavio koordinavimo kliūčių vėluojama asmenis, turinčius regėjimo negalią, nukreipti iš sveikatos priežiūros į socialinės rehabilitacijos paslaugas.

47. Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas, taikyti žmogaus teisėmis grindžiamą požiūrį gebėjimų ir funkcijų lavinimo ir rehabilitacijos programoms ir:

(a) įvertinti ir šalinti geografinius gebėjimų ir funkcijų lavinimo ir rehabilitacijos paslaugų prieinamumo netolygumus, užtikrinant vienodą jų prieinamumą visoje šalies teritorijoje;

(b) imtis priemonių sutrumpinti laukimo laiką gauti rehabilitacijos specialistų paslaugas ir stacionarinę rehabilitaciją sanatorijose;

(c) užtikrinti, kad rehabilitacijos įstaigose būtų pakankamai darbuotojų, galinčių teikti asistento pagalbą asmenims, kuriems reikalinga pagalba kasdienėje veikloje, laikantis galiojančių teisės aktų reikalavimų;

(d) pašalinti duomenų apsaugos ir koordinavimo kliūtis tarp sveikatos priežiūros ir socialinės rehabilitacijos paslaugų sistemų, siekiant užtikrinti nukreipimą be vėlavimo, ypač asmenims, turintiems regėjimo negalią.

Darbas ir užimtumas (27 straipsnis)

48. Komitetas palankiai vertina 2022 m. panaikintą specialųjį „socialinių įmonių“ teisinį statusą ir negalios vertinimo metodikos reformą, kuria siekiama mažinti priklausomybę nuo vien medicininių kriterijų grindžiamo vertinimo, tačiau tebėra susirūpinęs dėl žemo darbingo amžiaus asmenų su negalia užimtumo lygio. Komitetas reiškia susirūpinimą, kad:

(a) „darbingumo lygis“, t. y. procentais išreikštas prarasto darbingumo vertinimas, ir toliau naudojamas kaip pagrindas nustatant teisę į netekto darbingumo pensijas ir susijusias išmokas;

(b) nepaisant formalaus socialinių įmonių statuso panaikinimo, asmenims, turintiems „sunkią psichosocialinę ar intelekto negalią“, skirtos socialinės dirbtuvės ir toliau finansuojamos bei veikia, todėl kyla rizika, kad segreguota darbo aplinka išlieka tik pakeitus jos institucinį pavadinimą;

(c) užimtumo atotrūkis 2023-2025 m. padidėjo nuo 32,4 proc. iki 42,8 proc., kai Europos Sąjungos vidurkis siekia 24 proc.; tik 10 proc. darbingo amžiaus asmenų su negalia naudojami užimtumo tarnybos paslaugomis, o suaugusių (vyresnių nei 18 metų) šeimos narių slaugytojai ar prižiūrintieji neturi teisės į su priežiūra susijusias atostogas.

49. **Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamąsias organizacijas:**

(a) **paaikškinti, ar „darbingumo lygio“ sistema, naudojama nustatant teisę į netekto darbingumo pensijas ir susijusias išmokas, bus pakeista vertinimu, atitinkančiu žmogaus teisėmis grindžiamą negalios modelį, o ne tik iš dalies pakoreguota, ir informuoti apie šios reformos pažangą;**

(b) **nustatyti konkretų, aiškiais terminais apibrėžtą perėjimo planą, kaip asmenys su negalia, šiuo metu dirbantys segreguotoje darbo aplinkoje, taip pat socialinėse dirbtuvėse, bus įtraukti į atvirą darbo rinką, užtikrinant jų poreikius atitinkančią pagalbą, taip pat stebėti ir teikti informaciją apie pažangą siekiant 2030 m. užimtumo tikslo, duomenis suskirstant pagal lytį, amžių ir negalios tipą;**

(c) **užtikrinti stabilias, pakankamai ir nuolat finansuojamas užimtumo rėmimo priemones, taip pat nepertraukiamą darbo užmokesčio subsidijų teikimą darbdaviams.**

Pakankamas gyvenimo lygis ir socialinė apsauga (28 straipsnis)

50. Komitetas palankiai vertina 2024 m. Socialinių pensijų įstatymo pakeitimus, kuriais panaikinta ankstesnė nuostata, pagal kurią dirbantys socialinių pensijų gavėjai netekdavo teisės į šias išmokas. Vis dėlto Komitetas atkreipia dėmesį į valstybės, Konvencijos šalies, pripažinimą, kad asmenys su negalia ir toliau priklauso gyventojų grupėms, kurioms skurdo rizika yra didžiausia, taip pat į jos ketinimą skurdo mažinimą įtraukti kaip vieną iš 2028-2034 m. Nacionalinio pažangos plano tikslų. Komitetui taip pat kelia susirūpinimą 2022 m. apklausos išvados, kad su negalia susijusios vidutinės asmeninės išlaidos (319 eurų per mėnesį) beveik prilygsta vidutinei su negalia susijusiai socialinei išmokai (379 eurai per mėnesį), todėl šeimoms lieka labai ribotos galimybės tenkinti kitus poreikius, taip pat tai, kad slaugantys ar prižiūrintys asmenys, pasitraukę iš darbo rinkos, vidutiniškai netenka 889 eurų mėnesinių pajamų.

51. **Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, rinkti ir skelbti duomenis apie asmenų su negalia skurdą, suskirstytus pagal atitinkamus požymius, ir užtikrinti, kad socialinės apsaugos priemonės tinkamai atspindėtų papildomas išlaidas, susijusias su negalia; taip pat pakeisti teisės aktus, kad asmuo su negalia galėtų tuo pačiu metu gauti ir negalios išmoką, ir senatvės pensiją.**

Dalyvavimas politiniame ir visuomenės gyvenime (29 straipsnis)

52. Komitetas pažymi, kad teismų sprendimai prisidėjo prie teisės aktų pakeitimų, pagerinusių rinkimų prieinamumą. Tačiau Komitetui didelį susirūpinimą vis dar kelia tai, kad:

(a) Rinkimų kodekse ir toliau numatyta, kad asmenys, pripažinti neturinčiais teisinio veiksnio su balsavimu susijusiais klausimais, negali įgyvendinti savo teisės balsuoti;

(b) rinkimų pareigūnams dažnai trūksta žinių ir kompetencijų prieinamumo srityje, o asmenų su negalia organizacijų dalyvavimas vertinant balsavimo vietų prieinamumą nėra sistemškai remiamas ar finansuojamas;

(c) asmenų su negalia dalyvavimas atstovaujamojoje politikoje, įskaitant kandidatavimą rinkimuose ir renkamas pareigas, išlieka mažas, o tikslinių priemonių jų politiniam dalyvavimui ir įtraukčiai skatinti nėra.

53. **Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas:**

(a) panaikinti visus teisės balsuoti ir būti išrinktam apribojimus, grindžiamus teismo sprendimu dėl teisinio veiksnio apribojimo ar panaikinimo, ir užtikrinti, kad visi asmenys su negalia, įskaitant asmenis, turinčius intelekto ar psichosocialinę negalią, galėtų lygiomis teisėmis su kitais asmenimis naudotis savo politinėmis teisėmis;

(b) organizuoti rinkimų pareigūnų mokymus prieinamumo klausimais ir užtikrinti sistemingą bei finansuojamą asmenų su negalia organizacijų dalyvavimą vertinant balsavimo vietų prieinamumą;

(c) nustatyti tikslines priemones, skirtas remti ir skatinti asmenų su negalia dalyvavimą atstovaujamojoje politikoje, įskaitant jų dalyvavimą kaip kandidatų, politinių partijų narių ir išrinktų pareigūnų.

Dalyvavimas kultūriniame gyvenime, poilsis, laisvalaikis ir sportas (30 straipsnis)

54. Komitetas palankiai vertina tai, kad asmenų su negalia dalyvavimas kultūriniame gyvenime padidėjo nuo 25,7 proc. 2022 m. iki 29,5 proc. 2023 m., tačiau yra susirūpinęs, kad prieinamumo priemonės muziejuose, kultūros ir sporto objektuose įgyvendinamos netolygiai ir jų prieinamumas nėra sistemingai vertinamas.

55. **Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, aktyviai konsultuojantis su asmenimis su negalia ir juos įtraukiant per jų atstovaujamas organizacijas, sistemingai vertinti kultūros, sporto ir laisvalaikio objektų prieinamumą ir skelbti apie tai duomenis, suskirstytus pagal atitinkamus požymius, taip pat toliau plėsti prieinamo formato kultūrinę turinį visų rūšių negalią turintiems asmenims.**

C. Specialieji įsipareigojimai (31–33 straipsniai)**Statistika ir duomenų rinkimas (31 straipsnis)**

56. Komitetas palankiai vertina savivaldybėms skirtą projektą „Data Lab“, kuriuo siekiama gerinti duomenų rinkimą. Komitetas taip pat pažymi, kad 2023 m. Oficialiosios statistikos ir valstybės duomenų valdysenos įstatymu buvo nustatyti nauji su negalia susijusios statistikos reikalavimai, tačiau yra susirūpinęs tuo, kad nėra visapusiškos duomenų sistemos, teikiančios struktūruotą ir pagal įvairius požymius suskaidytą informaciją apie asmenis su negalia; kad savivaldybės paprastai neturi tikslių duomenų apie savo teritorijoje gyvenančių asmenų su negalia skaičių, negalios pobūdį ir jų poreikius; taip pat tuo, kad asmenų su negalia organizacijos nėra sistemingai įtraukiamos kaip duomenų teikėjos. Komitetui papildomą susirūpinimą kelia tai, kad:

(a) nuo 2024 m. nebevykdomi Asmens su negalia teisių apsaugos agentūros (ANTA) atliekami įgyvendinimo stebėsenos tyrimai;

(b) valstybė, Konvencijos šalis, nenaudoja Vašingtono grupės trumpojo klausimyno (angl. *Washington Group Short Set of Questions*) duomenims rinkti ir neturi

išsamios Konvencijos įgyvendinimo stebėsenos sistemos, daugiausia remdamasi administraciniais duomenimis, kurie neleidžia tinkamai įvertinti pažangos;

(c) Asmens su negalia teisių apsaugos agentūros rengiamos stebėsenos ataskaitos su negalia susijusiais klausimais nėra skelbiamos nuosekliai ir pagal aiškų grafiką, o dažnai nėra prieinamos visiems asmenims su negalia, nes nepateikiamos lengvai suprantama kalba, papildomosios ir alternatyviosios komunikacijos priemonėmis bei kitais prieinamais formatais.

57. Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, užtikrinti tinkamas ir visoje šalyje nuosekliai taikomas priemones, skirtas rinkti, analizuoti, stebėti ir viešai skelbti pagal atitinkamus požymius suskaidytus duomenis apie asmenų su negalia padėtį, ypatingą dėmesį skiriant moterims ir mergaitėms su negalia, vaikams su negalia, LGBTIQ+ asmenims su negalia, tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims su negalia, migrantams su negalia, tarp jų – pabėgėlius, prieglobsčio prašytojus ir laikinosios apsaugos gavėjus, taip pat institucijose gyvenantiems asmenims su negalia:

(a) atnaujinti įgyvendinimo stebėsenos tyrimų vykdymą ir juos periodiškai skelbti prieinamais formatais bei pagal aišką ir nuspėjamą grafiką;

(b) taikyti Vašingtono grupės trumpąjį klausimyną duomenims rinkti ir sukurti išsamią Konvencijos įgyvendinimo stebėsenos sistemą, pagrįstą struktūriniais, proceso ir rezultatų rodikliais, neapsiribojant vien administraciniais duomenimis;

(c) sukurti išsamią, pagal įvairius požymius suskaidytų duomenų apie asmenų su negalia teises sistemą, užtikrinti savivaldybių prieigą prie tikslios ir nuolat atnaujinamos informacijos apie jų teritorijoje gyvenančius asmenis su negalia, oficialiai įtraukti asmenų su negalia organizacijas kaip duomenų teikėjas ir vertintojas bei užtikrinti, kad Asmens su negalia teisių apsaugos agentūros rengiamos stebėsenos ataskaitos būtų skelbiamos prieinamu būdu, įskaitant papildomąją ir alternatyviąją komunikaciją, lengvai suprantamą kalbą ir kitas prieinamos komunikacijos formas, periodiškai ir nuosekliai laikantis nustatyto grafiko.

Tarptautinis bendradarbiavimas (32 straipsnis)

58. Komitetas palankiai vertina priemones, kurių imtasi siekiant užtikrinti negalios aspektų integravimą į valstybės, Konvencijos šalies, tarptautinį bendradarbiavimą ir paramą asmenims su negalia, perkeltiems dėl karo Ukrainoje.

59. Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, ir toliau užtikrinti aktyvias konsultacijas su asmenų su negalia organizacijomis ir jų dalyvavimą planuojant bei įgyvendinant tarptautinio vystomojo ir humanitarinio bendradarbiavimo veiklas, tarp jų – paramą asmenims su negalia, perkeltiems dėl karo Ukrainoje.

Nacionalinis įgyvendinimas ir stebėseną (33 straipsnis)

60. Komitetas palankiai vertina tai, kad 2019 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje buvo įsteigta Asmenų su negalia teisių stebėsenos komisija. Tačiau Komitetas su dideliu susirūpinimu pažymi, kad praktikoje Komisijai nebuvo suteikta pakankamai išteklių, reikalingų jos funkcijoms vykdyti taip, kaip numatyta.

61. Komitetas ragina valstybę, Konvencijos šalį, užtikrinti, kad Asmenų su negalia teisių stebėsenos komisija turėtų pakankamą ir stabilų finansavimą, reikiamus žmogiškuosius išteklius ir institucinį nepriklausomumą, atitinkančius jos įstatyminių mandatą ir Paryžiaus principus, bei garantuoti šių sąlygų užtikrinimą ilgalaikėje perspektyvoje. Komitetas taip pat ragina užtikrinti nuolatinį Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atstovo dalyvavimą Komisijos veikloje.

IV. Tolesni veiksmai

Informacijos sklaida

62. Komitetas pabrėžia visų šiose baigiamosiose pastabose pateiktų rekomendacijų svarbą. Kalbėdamas apie neatidėliotinas priemones, kurių būtina imtis, Komitetas ypatingą dėmesį atkreipia į 21 punkte pateiktas rekomendacijas dėl lygybės prieš įstatymą pripažinimo (12 straipsnis) ir į 35 punktą dėl savarankiško gyvenimo ir įtraukties į bendruomenę (19 straipsnis).

63. Komitetas prašo valstybės, Konvencijos šalies, įgyvendinti šiose baigiamosiose pastabose pateiktas rekomendacijas. Jis rekomenduoja perduoti šias baigiamąsias pastabas svarstyti ir įgyvendinti Vyriausybės ir Seimo nariams, atitinkamų ministerijų pareigūnams, vietos valdžios institucijoms, taip pat atitinkamų profesinių grupių atstovams, pavyzdžiui, švietimo, sveikatos priežiūros ir teisės specialistams, bei žiniasklaidai.

64. Komitetas prašo valstybės, Konvencijos šalies, plačiai paskleisti šias baigiamąsias pastabas, įskaitant jų pateikimą nevyriausybiniams organizacijoms, asmenų su negalia organizacijoms, patiems asmenims su negalia ir jų šeimų nariams lietuvių kalba ir tautinių mažumų kalbomis, įskaitant gestų kalbą, taip pat prieinamais formatais, įskaitant lengvai suprantamą kalbą, ir paskelbti jas oficialiose interneto svetainėse.

65. Komitetas primygtinai skatina valstybę, Konvencijos šalį, į kitos periodinės ataskaitos rengimą įtraukti pilietinės visuomenės organizacijas, ypač asmenų su negalia organizacijas.

Kita periodinė ataskaita

66. Sujungta ketvirtoji–aštuntoji periodinė ataskaita turi būti pateikta iki 2040 m. rugsėjo 18 d., taikant supaprastintą ataskaitų teikimo procedūrą. Tikslią ataskaitos pateikimo datą Komitetas nustatys ir praneš valstybei, Konvencijos šaliai, kai bus įtvirtinta aiški ir nuosekliai taikoma valstybių, Konvencijos šalių, ataskaitų teikimo tvarka⁹ ir valstybei, Konvencijos šaliai, bus pateiktas prieš ataskaitos teikimą skirtas klausimų ir temų sąrašas. Ataskaita turi apimti visą laikotarpį iki jos pateikimo dienos.

⁹ Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 79/165, 6 punktas